

for the concept »type« connotes a purity and harmony of form and content that never appears in one place at one time. We adhere to the line of thinking beginning with Hegel and continuing with scholars like Max Weber, Meinecke, and the social psychologists, who find a »basic personality structure« in a culture. One needs criteria for identifying a culture, and the use of types fills this need«.

Undersøgelsens hovedvægt er imidlertid lagt på en analyse af, hvad forfatterne kalder de politiske institutioner. Herved forstås fænomener som centrale og lokale styreformer, bureaukrati, borgerlige og politiske rettigheder; gennemgangen heraf finder sted på grundlag af et materiale, som i hovedsagen beskæftiger sig med forholdene i Frankrig, Preussen, Østrig-Ungarn og Rusland. I sit oplæg er analysen komparativ, idet det er en af bogens hovedteser, at samfund under forvandling – forvandling identisk med industrialisering – frembyder et fælles sæt karakteristika. Når denne tankegang anvendes på det kontinentale Europa i forrige århundrede, så medfører det, at forfatterne finder det både muligt og frugtbart at foretage en sammenligning mellem staternes institutioner, men under hensyntagen til den tidsmæssige forskel i udvikling, som kan konstateres ved at sammenstille f. eks. Frankrig og Rusland.

Det foreliggende arbejde er skrevet på grundlag af fremstillinger og – i begrænset omfang – trykte kilder. I forhold til forfatterens intentioner er denne fremgangsmåde næppe særlig tilfredsstillende. Fremstillingerne er for flertallet vedkommende hentet fra det 19. århundredes store mængde af samfundsbeskrivende eller samfundskritisk litteratur. Imidlertid har forfattere til litteratur af denne art en tendens til at benytte sig af en ensartet terminologi, som ikke varieres under hensyn til tid eller sted for de foretagne iagttagelser. Begreber som »frihed«, »demokrati«, »selvstyre« osv. har været anvendt i en lang række sociale og statslige sammenhænge, men man må stille sig tvivlende overfor, om begreberne eller idealforestillingerne overalt har haft samme indhold. Resultatet af den valgte metode er derfor, at læseren får en betydelig indsigt i, hvorledes de citerede forfattere anskuede statslige organisationsformer, men ofte må spørge om synspunkternes repræsentativitet.

De her skitserede metodiske problemer kan formentlig kun løses, såfremt man giver sig til at undersøge institutionernes effekt på samfundet i en række sammenhænge, og det siger sig selv, at en sådan opgave har været uoverkommelig for de to forfattere inden for den valgte geografiske ramme. Deres arbejde må nu suppleres og efterprøves af forskere, som på nationalt eller lokalt plan arbejder med lignende problemstillinger.

KNUD LARSEN

LEONARD SCHAPIRO: *Rationalism and Nationalism in Russian Nineteenth-Century Political Thought*. Yale Russian and East European Studies 4. New Haven and London, Yale University Press, 1967. viii + 173 s. \$ 5.00.

Russisk politisk teori i 19. århundrede kan rubriceres under to tendenser: 1. Rationalisme, der tilstræber politiske institutioner og løsninger, der i størst mulig udstrækning er i overensstemmelse med fornuften, og som går ud fra den

opfattelse, at al politisk udvikling følger et ensartet mønster, som lader sig kalkere over fra det ene land til det andet. 2. Nationalisme, der i direkte modsætning hertil hævder, at et folks sociale og kulturelle forhold er bestemmende for dets politiske udvikling, og at den sande nationale livsform må findes og fremmes ved en bevidst viljeshandling.

Ud fra disse grundbegreber, som forf. først definerede og fremsatte på Yale-universitetet 1965 i en række gæsteforelæsninger, som danner grundlaget for nærværende værk, og som indebærer en væsentlig forenkling af den hidtil gængse klassifikation af russisk politisk tænkning, analyseres komponenterne af de mest fremtrædende russiske politiske tænkeres ideer fra M. M. Speranskij, der 1809 på opfordring fra Alexander I udarbejdede et projekt for reformer af statsstyret og kom til at indlede et århundredes debat om indførelse af institutionelle og konstitutionelle reformer, til V. I. Lenin, der 1917 afsluttede denne debat.

Det er således et område, der tidligere har været genstand for indgående behandling, som her belyses fra en ny synsvinkel. Som så mange tidligere søger Schapiro ud fra sin analyse at forklare, hvorfor det trods talrige forsøg ikke lykkedes at indføre gennemgribende politiske reformer i Rusland. Det sker ud fra den antagelse, at autokratiets specielle stilling som den eneste rodfæstede politiske institution og realitet gjorde det umuligt for andre institutioner at udvikle og rodfæste sig. De liberale tænkere, hvis ideer hovedsageligt var rationalistiske, løb i deres reformbestræbelser uvægerligt panden mod autokratiets modstand, fordi dettes kardinalpunkt var at bevare sin magt intakt og ikke tillade fremvækst af rivaliserende institutioner, der før eller senere ville underminere dets magt. Nationalisterne, der var overvejende konservativt sindede, indså, at de kun kunne virkeliggøre reformer ved hjælp af autokratiet, altså gennem det bestående, men dette begrænsede i høj grad deres virkefelt og muligheder. Først den essentielt rationalistiske Lenin fandt nøglen til politisk succes for sine ideer ved at gøre nationalisternes tanke om at vinde kontrol over autokratiet til sin egen, idet han indså, at en ændring af et monistisk politisk system kun var mulig ud fra en kontrol af dets politiske magtapparat. Ved at sammenligne udfaldet af februar- og oktoberrevolutionen 1917 mener Schapiro at kunne sandsynliggøre dette; dumacr og sovjetter var uden reelt indhold og rod, så længe autokratiet eller dets institutionelle ramme bestod.

Kan man acceptere Schapiros institutionsteori, er det fristende at underkaste udviklingen i Sovjetunionen efter 1917 samme analyse. Forf. undlader dette, men hævder sin teoris gyldighed også på det område, omend i modificeret form.

MARTON DE HARTYANI

P. S. SQUIRE: The Third Department. The Establishment and Practices of the Political Police in the Russia of Nicholas I. Cambridge, At the University Press, 1968. viii + 272 s. 8 pl. 2 kort. 70 sh.

Intet autokrati består i længden uden et politisk politi eller lignende sikkerhedsorganer, og kun få autokratier søger at klare sig foruden. Rusland dannede ingen undtagelse fra denne regel; siden oprettelsen af *oprichina* 1585 har et eller